

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ З АКТУАЛЬНОЇ ТЕМИ

Криміналістика та судова експертиза можуть бути розглянуті з точки зору доктринальних підходів, формування їх методологічних засад, теорій і концепцій. Звернення до доктрини криміналістики та судової експертизи потребує встановлення співвідношення із кримінальною політикою держави та криміналістичною стратегією.

Криміналістика та судова експертиза мають достатньо високий рівень наукових досліджень, сформовану систему наукових знань. У структурі криміналістики та судової експертизи відзначається фактично сформованою їхня загальна теорія і запропоновано цілу низку окремих наукових теорій та вчень. В Україні розвиток криміналістики та судової експертизи передбачає існування університетської та академічної науки, а також її започаткування у межах відомчої підпорядкованості.

У сучасних умовах формування криміналістичних знань залежне від науково-технічного прогресу людського співтовариства. Розвиток криміналістики та судової експертизи, їхні тенденції зумовлені впливом світових інформаційних потоків, інтеграцією знань про можливості протидії злочинності за допомогою науково-технічних досягнень сучасного суспільства. Інформатизація соціального середовища призвела до “технологізації” криміналістики, розроблення і впровадження інформаційних, цифрових, телекомунікаційних та інших технологій.

Сучасний стан розвитку криміналістики характеризується появою нового та перспективного напрямку – цифрової криміналістики (*Digital Forensic, Digital Forensic Science or Digital Criminalistics*), що обумовлено цифровізацією суспільного життя, впровадженням електронних систем і ресурсів у діяльність органів правопорядку та суду (електронні реєстри, електронний суд, автоматизовані робочі місця тощо), а також учиненням злочинів у кіберпросторі.

Цифрова криміналістика є перспективним напрямом у розвитку криміналістичних знань і судово-експертної діяльності. Тому цифрова криміналістика може бути розглянута як стратегічний напрям у розвитку криміналістичної науки. Розвиток цифрової криміналістики відбувається у трьох основних напрямках: 1) формування окремої наукової галузі в криміналістиці; 2) застосування спеціальних знань під час роботи з цифровими доказами; 3) проведення судових експертиз (зокрема, комп’ютерно-технічної експертизи).

Визначено роль цифрових доказів (цифрової інформації або електронних слідів) у сучасній доктрині криміналістики. Цифрові докази вимагають новітніх підходів до їх збирання, зберігання, використання та дослідження під час доказування у кримінальному провадженні.

У кримінальному й інших провадженнях дослідження цифрової інформації відбувається під час проведення судових експертиз (комп'ютерно-технічної експертизи й експертизи телекомунікаційних систем і засобів). Звернено увагу на ефективність експертних досліджень щодо встановлення рівня ймовірності результатів експертизи та проблему помилок у висновках судових експертиз під час дослідження цифрової інформації. У доктрині доказів і доказування простежено місце цифрових доказів та практики запровадження стандартів доказування (ВАЛЕРІЙ ШЕПТЬКО, МИХАЙЛО ШЕПТЬКО “Доктрина криміналістики та судової експертизи: формування, сучасний стан і розвиток в Україні”).

Реформування системи судової експертизи повинно мати комплексний характер і передбачати внесення змін до базового законодавства з питань експертного забезпечення правосуддя та суміжних інститутів і вдосконалення процесуального законодавства. Підґрунтям для реформування судової експертизи в Україні мають стати найкращі практики демократичних держав, результати реального аналізу вітчизняного досвіду становлення і розвитку судової експертизи, а також уже напрацьовані пропозиції з цих питань.

Доктринальні засади судової експертизи об'єднані у три взаємопов'язані концепти – організаційно-правовий, методичний (теоретичний) і науково-методичний, які становлять основу доктрини судової експертизи (ОЛЕКСАНДР КЛЮЄВ, ЕЛЛА СИМАНОВА-ЄФРЕМЯН “Доктринальні підходи до судової експертизи в Україні”).

Головними закономірностями розвитку доктрини криміналістики в Україні є перегляд базових концепцій механізму протидії злочинності, удосконалення системи криміналістики, інтеграція та диференціація змістовного наповнення криміналістичних знань. При цьому слід брати до уваги історико-правові традиції взаємодії між вітчизняними, європейськими і світовими криміналістичними науковими школами, центрами, об'єднаннями та враховувати реальні механізми для безперервного процесу міжнародного обміну криміналістичними знаннями (ВОЛОДИМИР ЮСУПОВ “Історія формування доктрини криміналістики в Україні”).

У структурі загальної теорії криміналістики доцільно виділяти три рівні окремих теорій (учень): 1) криміналістичні теорії (вчення) наукознавчого спрямування, що охоплюють наукознавчі проблеми про об'єкт, предмет, методи, сферу дослідження, систему, природу, понятійний апарат і категорії криміналістики (мову криміналістики), її міжнаукові зв'язки та місце в системі наукових знань, історію розвитку та сучасний стан; 2) криміналістичні теорії (вчення) загальнонаукового рівня, які охоплюють закономірності, що поширюються на весь предмет дослідження, входять до нього загалом; 3) криміналістичні теорії (вчення) окремо на-

укового рівня, які стосуються дослідження закономірностей, що належать до окремих складових предмета криміналістики, розкривають його сутність і специфіку.

Складовою загальної теорії криміналістики, її стрижнем є окремі криміналістичні теорії (вчення), які передують їй або, навпаки, породжуються нею і досліджують лише певне коло закономірностей об'єктивної дійсності з числа тих, які вивчає криміналістика загалом. Система окремих криміналістичних теорій (учень) становить зміст загальної теорії криміналістики. Сформованість загальної теорії відображає сучасний рівень розвитку самої науки криміналістики (Володимир Журавель “Формування та розвиток окремих криміналістичних теорій (учень)”).

Все більший вплив на розвиток й удосконалення вітчизняної криміналістики мають міжнародні договори та практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, практика ЄСПЛ є складовою кримінального процесуального законодавства та новим джерелом розвитку науки криміналістики.

Міжнародні договори та практика ЄСПЛ впливають на формування теоретико-методологічних, правових, праксеологічних засад науки криміналістики. Однією із форм виразу такого впливу є розроблення та практична реалізація криміналістичних засобів, методів і прийомів досудового розслідування, формування практичного “інструментарію” науки криміналістики згідно з кращим міжнародним та європейським досвідом (Юлія Черноус “Вплив міжнародних договорів і практики Європейського суду з прав людини на розвиток криміналістики в Україні”).

Криміналістична методика виконує роль стратегії розслідування кримінального правопорушення. Основна функція методики розслідування полягає в розробленні комплексу методів і засобів вирішення стратегічних завдань розслідування.

Криміналістична методика розслідування, будучи завершальним розділом криміналістики, синтезує всі її наукові здобутки і спрямовує їх із метою створення системи ефективних рекомендацій із розкриття і розслідування різних категорій кримінальних правопорушень (Валерій Тщенко “Роль криміналістичної методики розслідування у формуванні доктрини криміналістики”).

Положення теорії криміналістичних інновацій утворюють насамперед систему знань, яка характеризує предметно-практичну й інформаційно-пізнавальну сторону судово-слідчої діяльності. Окрема теорія криміналістичної інноватики, як і криміналістика загалом, має теоретико-прикладний характер, оскільки є науковою основою для розроблення

і застосування інноваційних криміналістичних засобів кримінального провадження, оптимізації правозастосовної діяльності.

У криміналістиці створено наукові передумови до розроблення та формування криміналістичної інноватики, і такі дослідження в сучасних умовах являють собою новий доктринальний напрям розвитку криміналістики, що потребує подальших наукових розробок (Віктор Шевчук “Криміналістична інноватика як доктринальний напрям у криміналістиці”).

Діяльність із протидії злочинності в умовах сьогодення потребує використання більш широкого кола джерел доказової інформації – це різноманітні носії цифрової інформації, моноблоки, мобільні пристрої (мобільні телефони, планшетні комп’ютери), цифрові камери, роутери, маршрутизатори, комп’ютерні мережі, глобальна мережа Інтернет, звуко- та відеозаписи тощо (Олена Самоїленко “Протидія кримінальним правопорушенням, учиненим у кіберпросторі, як новий напрям криміналістики”).

*За редакцією координатора актуальної теми
“Криміналістика та судова експертиза
в юридичній доктрині України”,
доктора юридичних наук, професора, академіка НАПрН України,
завідувача кафедри криміналістики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ВАЛЕРІЯ ШЕПІТЬКА*